

Правові інструменти

Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини

Рекомендація CM/Rec(2010)7 та Пояснювальний меморандум

Київ
«Основа»
2017

УДК 37.01/.09
ББК 67.5.01
Х22

*Рекомендація CM/Rec (2010)7, прийнята Комітетом Міністрів
Ради Європи 11 травня 2010 року та Пояснювальний меморандум*

**Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та
Х22 освіти з прав людини. — К. : Основа, 2017. — 44 с.**

ISBN 978-966-699-886-9

1. Рекомендація CM/Rec(2010)7 затверджена Комітетом Міністрів Ради Європи 11 травня 2010 року за пропозицією Керівного комітету з питань освіти (CDED).

2. Публікація містить текст Рекомендації CM/Rec (2010)7 та Пояснювальний меморандум до неї.

Відтворення текстів, що містяться в цій публікації, дозволяється при повному посиланні на джерело, а саме на Раду Європи. Якщо ці тексти призначені для використання в комерційних цілях або для перекладу на одну з неофіційних мов Ради Європи, будь ласка, зв'яжіться з publishing@coe.int.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Confederation

Публікація підготовлена за підтримки Уряду Швейцарської Конфедерації в рамках швейцарсько-українського проекту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні - DOCCU»

УДК 37.01/.09
ББК 67.5.01

ISBN 978-966-699-886-9

- © Національна академія державного управління при Президентіві України, 2017
- © Швейцарсько-український проект «Розвиток громадянських компетентностей в Україні — DOCCU», 2017
- © «Основа», оригінал-макет видавництва, 2017

РЕКОМЕНДАЦІЯ СМ/REC(2010)7

Комітету Міністрів державам-членам щодо Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (ухвалена Комітетом Міністрів 11 травня 2010 року на 120-й сесії)

Комітет Міністрів згідно з положеннями статті 15b Статуту Ради Європи,

беручи до уваги основну місію Ради Європи, яка полягає у просуванні прав людини, демократії та верховенства права;

маючи тверді переконання щодо того, що освіта відіграє ключову роль у виконанні цієї місії.

усвідомлюючи те, що право на освіту закріплене в міжнародному законодавстві і, зокрема, в Європейській конвенції про захист прав людини (ETS № 5), Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, а також Конвенції про права дитини;

грунтуючись на рішенні засідання Всесвітньої конференції з прав людини у Відні в 1993 році щодо включення прав людини, демократії та верховенства права як навчальних дисциплін до програм усіх освітніх закладів формальної та неформальної освіти;

прагнучи реалізувати рішення, прийняте на 2-му саміті глав держав і урядів Ради Європи (1997), ініціювати освіту для демократичного громадянства з метою підвищення рівня обізнаності громадян про свої права та відповідальність у демократичному суспільстві;

спираючись на Рекомендацію Rec (2002)12 Комітету Міністрів з освіти для демократичного громадянства та висловлюючи прагнення продовжити роботу, ґрунтуючись на цій Рекомендації;

пам'ятаючи про Рекомендацію Rec (2003)8 Комітету Міністрів щодо просування і визнання неформальної освіти/навчання молоді та Рекомендацію Rec(2004)4 щодо Європейської конвенції про захист прав людини в системі вищої освіти та професійній підготовці;

спираючись на Рекомендацію 1682 (2004) Парламентської асамблеї Ради Європи, яка закликає до прийняття Європейської рамкової конвенції з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;

у відповідь на заклик 7-ї Конференції міністрів країн Європи з питань молоді на засіданні в Будапешті в 2005 році з розробки

документа щодо рамкової політики з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;

бажаючи зробити власний внесок у досягнення цілей Всесвітньої програми з освіти в галузі прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в 2005 році, що визнає Раду Європи своїм регіональним партнером у Європі;

прагнучи розвивати на основі досвіду, здобутого під час «Року громадянської освіти — 2005», протягом якого державні та неурядові організації повідомляли про велику кількість прикладів ефективної практики з упровадження освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини й з метою консолідації, систематизації та поширення цієї ефективної практики в Європі;

беручи до уваги той факт, що держави-члени несуть відповідальність за процес організації та наповнення змістом освітніх систем;

визнаючи провідну роль, яку відіграють неурядові та молодіжні організації в цій галузі освіти та прагнучи підтримати їх,

рекомендує урядам держав-членів:

— впровадити заходи, зазначені в додатку до цієї Рекомендації, що ґрунтуються на положеннях Хартії з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;

— забезпечити широке розповсюдження Хартії серед органів влади, відповідальних за функціонування освіти і питання молоді;

дорукає Генеральному Секретарю направити цю рекомендацію:

— урядам держав-членів Європейської культурної конвенції (ETS 18), які не є державами-членами Ради Європи;

— міжнародним організаціям.

Додаток до Рекомендації СМ/Rec(2010)7

Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини

Ухвалена в рамках Рекомендації СМ/Rec(2010)7 Комітету Міністрів

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Сфера дії

Ця Хартія розглядає питання освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини відповідно до пункту 2. Вона безпосередньо не стосується таких споріднених сфер, як міжкультурна освіта, освіта з питань рівності, освіта для сталого розвитку та освіта, спрямована на просування загальних людських цінностей (освіта з питань розбудови миру), за винятком випадків, коли вони перетинаються і прямо взаємодіють з освітою для демократичного громадянства та освітою з прав людини.

2. Визначення

Щодо організації заходів для досягнення цілей цієї Хартії (5.2016)

a. «Освіта для демократичного громадянства» означає освіту, підготовку та заходи, спрямовані на підвищення рівня поінформованості, завданням яких є підвищення здатності громадян реалізовувати і захищати свої демократичні права і відповідальність у суспільстві, цінувати різноманітність і бути активною частиною демократичного життя для просування та захисту демократії та верховенства права.

b. «Освіта в галузі прав людини» означає освіту, підготовку, заходи, спрямовані на підвищення рівня поінформованості, інформацію, практику та діяльність, які, надаючи учням знання, навички і розуміння, а також розвиваючи їхнє бачення і поведінку, ставлять за мету підвищення здатності громадян здійснювати внесок у розбудову, просування, захист загальної культури прав людини та фундаментальних свобод у суспільстві.

c. «Формальна освіта» означає структуровану систему освіти та підготовки, що застосовується на дошкільному етапі, в початковій

та середній школі й у системі вищої освіти в подальшому. Як правило, цей тип освіти реалізується в загальноосвітніх або професійно-технічних навчальних закладах, після завершення навчання в яких видається диплом.

d. «Неформальна освіта» означає будь-яку заплановану освітню програму, розроблену для вдосконалення спектру навичок та компетенцій поза межами системи формальної освіти.

e. «Інформальна освіта» (неофіційна освіта) передбачає процес навчання впродовж усього життя, протягом якого людина формує ставлення, цінності, навички і здобуває знання під впливом освітніх джерел, свого повсякденного життя та щоденного досвіду (сім'я, однолітки, сусіди, зустрічі, бібліотека, ЗМІ, робота, ігри тощо).

3. Взаємозв'язок між освітою для демократичного громадянства та освітою з прав людини

Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені. Вони більше різняться пріоритетами та сферами дії, ніж цілями і практиками. Освіта для демократичного громадянства основний акцент робить, насамперед, на демократичних правах і свободах та активній участі в громадській, політичній, соціальній, економічній, юридичній та культурній сферах життєдіяльності суспільства, в той час як освіта з прав людини основну увагу зосереджує на більш широкому спектрі прав людини та фундаментальних свободах у контексті кожного аспекту людського життя.

4. Конституційні структури та пріоритети держав-членів

Цілі, принципи й державна політика, зазначені нижче, застосовуються:

a) з належною повагою до конституційних структур кожної держави-члена, використовуючи відповідні для цих структур засоби;

b) враховуючи пріоритети та потреби кожної держави-члена.

Розділ II

ЦІЛІ ТА ПРИНЦИПИ

5. Цілі та принципи

Наведені нижче цілі та принципи мають сприяти державам-членам у процесі визначення власної політики, законодавчих ініціатив та практик:

a. Мета – надання кожній особі на території власної держави можливості отримання освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини.

b. Навчання в контексті освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини є процесом, що триває протягом усього життя. Ефективне навчання в цій сфері передбачає залучення широкого кола зацікавлених осіб, таких як політичні діячі, фахівці в галузі освіти, учні, освітні установи, органи управління у сфері освіти, державні службовці, неурядові організації, молодіжні організації, ЗМІ та громадськість.

c. Усі формальні, неформальні або неофіційні (інформальні) методи освіти та підготовки є взаємопов'язаними компонентами у навчальному процесі та відіграють важливу роль у процесі впровадження принципів та досягнення цілей освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини.

d. Неурядові та молодіжні організації покликані забезпечити вагомий внесок в освіту для демократичного громадянства та освіти з прав людини, зокрема через неформальну та неофіційну (інформальну) освіту й, відповідно, необхідно надати їм можливість і підтримку для забезпечення здійснення такого внеску.

e. Практика та діяльність щодо викладання і навчання повинні проводитися із дотриманням цінностей та принципів демократії та прав людини й сприяти їх просуванню. Так, процес управління навчальними закладами, школами зокрема, має відображати повагу до цінностей прав людини та сприяти їх дотриманню, а також розширювати повноваження й можливості для активної участі в навчальному процесі учнів, викладацького складу, інших зацікавлених осіб, включаючи батьків.

f. Важливим аспектом усього комплексу освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини є сприяння просуванню процесу соціальної згуртованості та міжкультурному діало-

гу, визнання цінності різноманітності та рівності, в тому числі й гендерної рівності; для досягнення цього надзвичайно важливим є розвиток й удосконалення знань з конфліктології, особистісних та суспільних навичок, що сприяють взаєморозумінню, кращому усвідомленню відмінностей між різноманітними релігійними та етнічними групами, а також взаємоповазі та повазі до людської гідності, діалогічності та процесу ненасильницького врегулювання конфліктів та непорозумінь.

g. Одна з основних цілей освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини полягає не лише в передачі знань, умінь і навичок учням, але й у розвитку в них готовності діяти в суспільстві з метою захисту і подальшого просування принципів прав людини, демократії та верховенства права.

h. Безперервне навчання і вдосконалення знань фахівців у сфері освіти, молодіжних лідерів і самих викладачів, згідно з принципами та практиками освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, є життєво важливою частиною здійснення та забезпечення сталого розвитку ефективної освіти в цій сфері й мають відповідним чином плануватися й забезпечуватися необхідними ресурсами.

i. Необхідно сприяти партнерству і співпраці широкого кола зацікавлених осіб (політичні діячі, фахівці в галузі освіти, учні, освітні заклади, органи управління у сфері освіти, державні службовці, неурядові та молодіжні організації, ЗМІ та громадськість), задіяних в освіті для демократичного громадянства та освіти з прав людини на державному, регіональному та місцевому рівнях у такий спосіб, аби отримати максимальну користь від їхньої діяльності.

j. Беручи до уваги універсальну природу загальнолюдських цінностей та зобов'язань у галузі прав людини, а також загальних принципів, що лежать в основі демократії та верховенства права, важливим є сталий процес заохочення держав-членів до міжнародної та регіональної співпраці у сфері діяльності, окресленої цією Хартією, й у визначенні та обміні найкращим досвідом.

Розділ III

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

6. Формальні загальна та професійна освіти

Державам-членам слід включати освіту для демократичного громадянства та освіту з прав людини до навчальних програм дошкільних, початкових, загальноосвітніх середніх навчальних закладів, а також закладів професійної освіти та навчання. Державам-членам слід продовжувати надавати підтримку, переглядати і вносити необхідні зміни в концепцію освіти для демократичного громадянства та прав людини шляхом регулярного оновлення навчальних програм для забезпечення їх відповідності та необхідних умов для сталого розвитку цієї галузі.

7. Вища освіта

Держави-члени, поважаючи принцип академічної свободи, зобов'язані забезпечити включення освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини до навчальних програм вищих навчальних закладів у цілому, та для майбутніх фахівців у галузі освіти зокрема.

8. Демократичне управління

Державам-членам необхідно здійснювати просування демократичного управління в усіх освітніх установах як бажаного й ефективного самостійного методу управління і практичного методу вивчення та отримання особистого досвіду в галузі демократії та поваги до прав людини. Будь-якими прийнятними методами їм необхідно заохочувати і сприяти активній участі учнів, персоналу навчальних закладів та зацікавлених сторін, включаючи батьків, у процесі управління навчальними закладами.

9. Професійна підготовка

Державам-членам слід забезпечувати вчителів, інший персонал навчальних закладів, молодіжних лідерів та тренерів необхідним базовим і безперервним навчанням, а також створювати умови для розвитку з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Це сприятиме здобуттю глибоких знань й усвідомленню цілей та принципів цієї дисципліни, оволодінню відповідними методами навчання і викладання, а також іншими ключовими навичками, необхідними у галузі освіти.

10. Роль неурядових організацій, молодіжних організацій та інших зацікавлених сторін

Державам-членам необхідно залучати до участі в освіті для демократичного громадянства та освіти з прав людини неурядові та молодіжні організації, зокрема в рамках неформальної освіти. Їм слід визнати ці організації та їхню діяльність, як дієву частину освітньої системи, надати їм необхідну підтримку та намагатися повною мірою використовувати досвід, який вони можуть поширити в освітній системі. Крім того, державам-членам необхідно просувати й поширювати інформацію про освіту для демократичного громадянства та з прав людини серед інших зацікавлених сторін, зокрема ЗМІ та громадськості, аби мати можливість максимально поширити свої досягнення у цій сфері.

11. Критерії оцінювання

Державам-членам необхідно розробити критерії оцінювання ефективності програм освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Невід'ємною частиною такого оцінювання повинен стати зворотний зв'язок від тих, хто навчається.

12. Наукові дослідження

Державам-членам необхідно ініціювати та сприяти дослідженням у сфері освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для об'єктивного аналізу поточної ситуації в цій галузі й для надання зацікавленим особам, включаючи політичних діячів, освітні заклади, шкільних лідерів, учителів, учнів, неурядові та молодіжні організації, порівняльної інформації з метою оцінки і підвищення ефективності власної роботи. Такий аналіз може включати в себе дослідження навчального плану, інноваційних практик, методів навчання і розробок систем оцінювання, критеріїв та показників оцінювання тощо. У разі необхідності держави-члени можуть обмінюватися результатами власних досліджень з іншими країнами та зацікавленими сторонами.

13. Навички для сприяння соціальній згуртованості, розвитку здатності цінувати різноманітність, сприймати відмінності й вирішувати конфлікти

В усіх сферах освіти державам-членам необхідно сприяти освітнім підходам і методам навчання, які спрямовані на вивчення спільного життя в демократичному та багатокультурному (мультикультурному) суспільстві, що у перспективі дозволить учням набу-

ти навички і знання для сприяння соціальній згуртованості, розвитку здатності цінувати різноманітність і рівність, а також поважати відмінності, зокрема між релігійними й етнічними групами, й вирішувати суперечності та конфлікти без застосування насильства, поважаючи права один одного, долаючи всі форми дискримінації та жорстокості, особливо такі їх прояви, як цькування та домагання.

Розділ IV

ОЦІНЮВАННЯ ТА СПІВПРАЦЯ

14. Оцінювання і перевірка

Державам-членам необхідно регулярно проводити оцінку стратегій і методів реалізації державної політики, що застосовуються відповідно до вимог цієї Хартії та впроваджувати їх належним чином. Вони можуть проводити таке оцінювання, співпрацюючи з іншими державами-членами, наприклад, на регіональній основі.

15. Співпраця в подальшій діяльності

У разі необхідності державам-членам слід співпрацювати як між собою напряму, так і через Раду Європи для досягнення цілей і забезпечення реалізації принципів цієї Хартії шляхом:

a) дослідження пріоритетних тем, що відповідають загальним інтересам;

b) сприяння багатосторонній і транскордонній діяльності, шляхом залучення існуючої мережі координаторів освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;

c) обміну, розвитку, систематизації і сприянню поширенню ефективних практик та досвіду;

d) інформування всіх зацікавлених осіб, включаючи громадськість, про цілі та процес упровадження цієї Хартії;

e) надання підтримки європейським мережам недержавних та молодіжних організацій, а також фахівцям у галузі освіти і співпраці між ними.

16. Міжнародна співпраця

Державам-членам слід поширювати результати своєї роботи в галузі освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини в рамках Ради Європи серед інших міжнародних організацій.

ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ МЕМОРАНДУМ

I. Передумови, виникнення й історія переговорного процесу

1. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (Хартія), прийнята в рамках Рекомендації СМ/Рес (2010)7 Комітету Міністрів, є важливим етапом у роботі Ради Європи в цій галузі. На 2-му Саміті глав держав і урядів Ради Європи у Страсбурзі 10–11 жовтня 1997 року глави держав і урядів країн-членів прийняли рішення ініціювати освіту для демократичного громадянства з метою сприяння інформованості громадян про їх права та обов'язки у демократичному суспільстві (Підсумкова декларація 2-го Саміту глав держав і урядів Ради Європи).

Таке рішення відобразило рівень зростаючої інформованості про роль освіти у просуванні ключових цінностей Ради Європи — демократії, прав людини і верховенства права, запобігання порушенням прав людини. Як зазначалось, освіта все більше сприймалася як захисний механізм проти зростання жорстокості, расизму, екстремізму, ксенофобії, дискримінації та нетерпимості. Також було загально визнано, що освіта робить основний внесок у соціальну згуртованість і соціальну справедливість. Рішення 2-го Саміту дало Організації мандат на розвиток широкого спектру програм зі співробітництва у сфері освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини як у формальній, так і в неформальній освіті.

2. Рішення 2-го Саміту було впроваджено в практику на політичному рівні шляхом підготовки Декларації і програми освіти з питань демократичного громадянства, засновані на правах і відповідальності громадян, прийнятої на засіданні Комітету Міністрів у Будапешті 7 травня 1999 року. На підготовчому рівні під час першого етапу проекту з 1997 р. до 2000 р. різні підрозділи Ради Європи працювали разом над вивченням визначень, основних концепцій, методів, практики і матеріалів, а також для підтримки початкових проектів («ділянки демократії»). У жовтні 2000 року результати першого етапу були схвалені міністрами освіти під час їх зустрічі у Кракові.

3. У рамках другого етапу проекту з 2001 р. до 2004 р. відбувся аналіз методів здійснення державної політики, формування мережі координаторів держав-членів для освіти для демократичного громадянства та підготовка до Європейського року громадянської

освіти (Європейський рік), який проводився в 2005 р. Під час другого етапу важливою подією стала розробка та наступне прийняття Рекомендації Rec (2002)¹² Комітетом Міністрів у жовтні 2002 р. у відповідь на вищезазначений запит міністрів освіти для держав-членів щодо освіти для демократичного громадянства.

4. Європейський рік був успішно проведений у 2005 р. і характеризувався подальшим істотним зростанням інформованості в державах-членах щодо освіти для демократичного громадянства нарівні зі зростанням кількості країн, де така освіта стала частиною навчального плану та частиною безперервних програм навчання. Сам Європейський рік, а також підсумкова конференція надали можливість країнам та неурядовим організаціям поділитися багатьма прикладами ефективної практики у цій галузі освіти.

5. Незважаючи на те, що певні позитивні зрушення після проведення Європейського року довели, що держави-учасниці реагують на рекомендації, які містилися в Рекомендації Rec (2002)¹², від самого початку звучали заклики до прийняття більш впливового рамкового документа в цій сфері, який би накладав на країн-членів певні зобов'язання. У жовтні 2004 року Парламентська Асамблея рекомендувала Комітету Міністрів здійснити розробку Європейської рамкової конвенції з освіти для демократичного громадянства та прав людини (Рекомендація Асамблеї 1682 (2004) щодо освіти в Європі). У грудні 2004 року в рамках Вроцлавської декларації — 50 років культурного співробітництва, прийнятої міністрами культури, освіти, молоді та спорту держав-членів Європейської культурної конвенції (ETS No. 18) — було встановлено, що «Раді Європи слід посилювати свою роль як центру передового досвіду політичних методів передачі людям знань, навичок і установок для життя в демократичних суспільствах... З цією метою необхідно розглянути розробку європейських стандартів шляхом створення необхідних традиційних механізмів...». На 3-му Саміті глав держав і урядів Ради Європи, який проходив у Варшаві в травні 2005, глави держав і урядів висловили необхідність «у більш активних зусиллях Ради Європи в галузі освіти з метою забезпечення доступу до освіти для всієї молоді в Європі, підвищення її якості та, серед іншого, сприяння комплексній освіті з прав людини». На 22-му засіданні Постійної конференції міністрів освіти європейських країн (Стамбул, травень 2007 р.) Голова Постійної конференції міністрів освіти європейських країн з міжкультурної освіти федеральних земель

Німеччини вказав на те, що концепція зі створення документа рамкової політики освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (ОДГ/ОПЛ) не цікавила Німеччину, тоді як ситуація в державах-членах відрізнялася кардинально. Однак Німеччина чітко зазначила, що багатьом країнам будуть необхідні консультації Ради Європи та наполягла на пошуках компромісу для всіх.

6. Водночас, у сфері державної політики щодо молоді проводились паралельні дослідження. Молодіжна освітня програма з прав людини була розпочата в 2000 році з метою «зробити загальнодоступною освіту з прав людини в рамках молодіжної політики та практики роботи з молоддю». На 7-й Конференції міністрів з питань молоді європейських країн міністри запропонували Раді Європи підготувати проект рекомендації Комітету Міністрів для держав-членів щодо освіти з прав людини для молоді, включно з положеннями посилення європейської співпраці у сфері запобігання насильству, ґрунтуючись на досвіді Молодіжної освітньої програми з прав людини Ради Європи. У своїй Резолюції (2008)23 про молодіжну політику Ради Європи Комітет Міністрів ще більше наголосив на ключовій ролі освіти з прав людини в молодіжній політиці, включаючи «забезпечення повної реалізації прав людини та людської гідності молоддю і заохочення їхньої діяльності в цьому напрямку».

7. Іншим важливим і взаємопов'язаним політичним досягненням Ради Європи в контексті ОДГ/ОПЛ стало зростання інтересу до міжкультурного діалогу. В державах-членах суттєво зростає його значення і нині нарівні з традиційними напрямками він є провідним і для Ради Європи. Зокрема, важливість освіти для демократичного громадянства і прав людини в галузі розвитку міжкультурного діалогу була визнана в «Білій книзі з міжкультурного діалогу»¹, опублікованій у 2008 році.

8. Водночас, подібні зміни та тенденції знайшли своє відображення і в загальноосвітньому масштабі, зокрема, в ООН. У Всесвітній програмі освіти в галузі прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 2004 року, окреслено далекосяжні цілі щодо зміцнення і розвитку освіти з прав людини в системі початкової та середньої освіти на рівні держав-членів. Відтак, Рада

¹ «Біла книга з міжкультурного діалогу: Жити разом у рівній гідності», випущена міністрами іноземних справ 47 країн Ради Європи на 118 сесії Комітету Міністрів (Страсбург, 6–7 травня 2008).

Європи надає підтримку Організації Об'єднаних Націй для впровадження Всесвітньої програми освіти в галузі прав людини в Європі в рамках офіційної угоди.

9. У відповідь на ці зрушення та досягнення Керівний комітет з питань освіти (CDED) затвердив програму діяльності ради в ОДГ/ОПЛ для третього етапу проекту в 2006–2009 рр., забезпечуючи підготовку «дослідження для створення довідкової бази освіти для демократичного громадянства/освіти з прав людини». Завдання цього дослідження полягали у вивченні необхідності розроблення стандартного рамкового європейського документа щодо здійснення державної політики в цій галузі, огляді існуючих рамкових документів і механізмів як у Раді Європи, так і в інших міжнародних організаціях, виявленні недоліків і пробілів, а також наданні консультацій з питань сфери охоплення і різних варіантів форми та змісту подібного документа.

10. Для підготовки дослідження був призначений експерт за підтримки неофіційної групи експертів з декількох країн (як фахівців у галузі освіти і представників молодіжних організацій). Результати дослідження були представлені експертом у квітні 2007.

11. Дослідження отримало назву «Документ рамкової політики», маючи на увазі міжнародний інструмент, що містить узгоджені стандарти і політичні напрямки, яких необхідно дотримуватися у сфері ОДГ/ОПЛ. Цей документ розглядає природу роботи Ради Європи в галузі освіти для демократичного громадянства, закладену в ключовій місії Організації – сприяння розвитку прав людини, демократії та верховенства права. У ньому було зазначено, що постійна практика Ради Європи у всіх сферах спільних інтересів і діяльності держав-членів (права людини, національні меншини, соціальна політика, боротьба з тероризмом тощо) повинна бути підсумована в Документі рамкової політики в різних формах, що надасть орієнтири і стимул для діяльності на рівні держав-членів і шляхи розповсюдження ефективної практики, а також підвищення рівня стандартів у Європі. В рамках дослідження також вивчалися існуючі інструменти, були визначені недоліки, а також користь, яку кожен із інструментів може принести. Дослідження визначило обов'язкові та необов'язкові форми, сфери застосування й можливий зміст Документа рамкової політики.

12. У підсумках дослідження було рекомендовано прийняти рішення про принцип переходу до переговорів на тему формату і

змісту нового Документа рамкової політики освіти для демократичного громадянства/освіти з прав людини.

13. З 2007 р. до 2008 р. дослідження було вперше представлено перед Спеціальною консультативною групою з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (ED-EDCHR), а пізніше і перед іншими численними органами Ради Європи, серед яких Керівний комітет з прав людини (CDDH), Спільна рада у справах молоді (JCY), Керівний комітет з вищої освіти та досліджень (CDESR), Керівний комітет з питань освіти (CDED), котрі вивчили його і дали свої коментарі. Координатори з ОДГ/ОПЛ держав-членів також взяли участь у консультації і висловили свою точку зору CDED.

14. У процесі консультацій було визначено та окреслено ряд тенденцій. В цілому учасники дійшли згоди щодо аналізу політичного та юридичного підґрунтя, поточної ситуації та недоліків існуючих рамкових політичних документів щодо ОДГ/ОПЛ. Сторони також дійшли висновку про те, що новий документ міг би стати суттєвим внеском на шляху досягнення основних цілей ОДГ/ОПЛ. Сторонами було досягнуто згоди щодо змісту й сфери застосування цього документа, необхідності більш чітких визначень основних термінів, структури розділів (де мали б бути викладені завдання, принципи та політика), конкретний зміст яких, втім, потребував би подальших обговорень у майбутньому. Однак розбіжності виникли щодо пропозиції про зовнішній механізм контролю з вимогою, щоб країни подавали до Ради Європи регулярні звіти про впровадження нового документа для отримання коментарів та рекомендацій. Деякі експерти вважали, що це дозволить отримати серйозні переваги, інші ж висловили думку, що нова вимога стане причиною зайвих труднощів. Думки також розділилися і в питанні щодо форми документа, оскільки частина фахівців вважала, що документ має носити зобов'язальний характер, у той час як інші фахівці дотримувалися протилежної точки зору.

15. На пленарному засіданні 10 березня 2008 року Керівний комітет з питань освіти (CDED), як орган, який ініціював проведення дослідження, взявши до уваги всі коментарі та зауваження, прийняв рішення «продовжити обговорення Документа рамкової політики шляхом розробки проекту документа, що включає в себе два варіанти: один є обов'язковим до виконання, другий – ні, беручи до уваги поточну роботу в Спеціальній консультативній групі з освіти

для демократичного громадянства та освіти з прав людини над інструментами з ключових питань для політичних діячів». Відтак, Керівний комітет з питань освіти (CDED) призначив деяких своїх членів у склад робочої групи з розробки проекту та висловив прохання до Секретаріату призначити до цієї групи інших фахівців, які мали досвід роботи у сфері освіти та молоді, й запропонував надати два варіанти проекту до розгляду у березні 2009 року.

16. Робоча група провела три засідання — у червні, вересні та листопаді 2009 року. На першому засіданні члени групи обмінялися думками з приводу юридичної форми, загального вигляду і змісту перших проектів двох текстів. На другому засіданні — здійснювався перший розгляд двох альтернативних проектів, було надано багато коментарів. Усі вони були прийняті до відома у новій редакції, представлений на третьому засіданні, в якій ще детальніше були переглянуті попередні тексти для досягнення компромісу практично щодо усіх контраверсійних питань. Для прийняття рішення на грудневому засіданні лишилося декілька варіантів. Бюро прийняло рішення і схвалило проекти для представлення на пленарному засіданні CDED.

17. На пленарному засіданні CDED у березні 2009 року було представлено два проекти текстів. По суті вони практично не відрізнялися, враховуючи, що потреби, які необхідно було задовольнити, і цілі, яких необхідно було досягти, були тотожними. Відмінності полягали у формі та юридичних наслідках, оскільки один з документів мав стати обов'язковою до виконання рамковою конвенцією і був написаний у формі зобов'язання, а інший — необов'язковим до виконання і мав більш м'яку форму викладу (в англійській версії використовувалося частіше слово «слід», а не «повинен»). Єдиною істотною різницею у змісті був розділ моніторингу, оскільки в проекті конвенції передбачався механізм, що зобов'язував би держави надавати звітні документи, а також передбачав наявність зовнішнього контролю, в той час як проект хартії спирався на проведення самооцінювання з боку самих держав.

18. У процесі подальших обговорень усі представники держав, які висловилися, дійшли згоди щодо необхідності прийняття документа, і переважна більшість учасників дискусії підтримала документ, що мав би форму хартії і не був обов'язковим до виконання. Зважаючи на це, Комітет прийняв рішення 20 березня 2009 року, яке офіційно передбачало наступне:

Комітет:

- відзначив задовільну роботу робочої групи, яка підготувала політичний документ;
- розглянув дві пропозиції, запропоновані групою, та надав перевагу Хартії, як основному документу, що врегульовував би питання щодо освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;
- підкреслив важливість Хартії для забезпечення сталого розвитку державної політики та освіти для демократичного громадянства та прав людини в державах-членах;
- підготував «дорожню карту» для завершення роботи над хартією до чергової сесії CDED у 2010 р.

19. Першим етапом «дорожньої карти» було надання пропозицій з метою внесення поправок у поточний текст хартії. У подальшому ці пропозиції були розглянуті робочими групами, в які входили чинні та колишні голови CDED, а також автор згаданого дослідження й учасники делегацій, котрі запропонували поправки та висловили бажання брати участь у редакційному процесі роботи над документом. Ця група зустрілася в червні 2009 р. та розглянула запропоновані поправки, відхиливши окремі з них та узгодивши інші. В декількох випадках група вносила суттєві редакційні правки, беручи до уваги певну пропозицію за основу, або ж вносила зміни за власною ініціативою.

20. Бюро CDED провело засідання 9–10 вересня 2009 року, на якому розглянуло текст, що став результатом червневої зустрічі з урахуванням рекомендацій Відділу юридичних консультацій Ради Європи від 4 вересня 2009 року. Основним положенням цієї рекомендації було прийняття Хартії в рамках рекомендації Комітету Міністрів у відповідності із практикою Ради Європи. Бюро направило як виправлений проект, так і юридичну рекомендацію на позачергове засідання CDED, яке проводилося з 10 до 11 грудня 2009 року. Воно також взяло до відома перший проект цього пояснювального меморандуму і направило його на пленарне засідання. Членам CDED було запропоновано надати коментарі та поправки до обох текстів.

21. На грудневому засіданні CDED розглянув запропоновані поправки до тексту Хартії. Був схвалений виправлений варіант відповідно до отриманих юридичних рекомендацій, згідно з якими Хартія стала додатком до рекомендації Комітету Міністрів, а преамбула Хартії стала преамбулою рекомендації. Було також відзна-

чено, що такий формат сприятиме можливій появі сумнівів щодо «необов'язкового до виконання» характеру Хартії, а також погоджено кілька інших поправок до тексту Хартії. Тож CDED провів обговорення запропонованих поправок до Пояснювального меморандуму і запропонував підготувати нову редакцію документа.

22. На засіданні, яке проходило 24–26 лютого 2010 року, Комітет розглянув підсумкову версію проекту Хартії освіти для демократичного громадянства (ОДГ) та освіти з прав людини (ОПЛ) та Пояснювального меморандуму. Було прийнято рішення схвалити проект рекомендації і направити його до Комітету Міністрів для подальшого прийняття. Комітет взяв до уваги Пояснювальний меморандум до проекту рекомендації та прийняв рішення направити його до Комітету Міністрів для ознайомлення.

II. КОМЕНТАРІ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ХАРТІЇ

Рекомендація: преамбула та формально-процедурні статті

23. Рекомендація починається зі вступних статей і декларує в Пункті 1 повноваження, згідно з якими прийнято Хартію. Інша частина преамбули містить опис чинників, які сприяли ухваленню Хартії державами-членами, і пояснює читачеві її основні природу та цілі. Також звертається увага на особливості структурно-змістовної організації документа — перелік положень, що починаються з дієприслівників «Нагадуючи», «Беручи до уваги» тощо, — типових для документів, що мають статус угод. Ця форма також є нормою в рекомендаціях Комітету Міністрів, які завжди є необов'язковими до виконання.

24. Пункти 2 і 3 Преамбули пояснюють провідну місію Ради Європи щодо розвитку прав, демократії та верховенства права, а також переконливо доводять, що освіта відіграє ключову роль у досягненні поставлених Хартією цілей. Адже саме це і є основою всього проекту ОДГ/ОПЛ та Хартії, починаючи з 1997 року, а сама Хартія є уособленням відданості держав-членів цьому проекту та стандартам ОДГ/ОПЛ, які вони самі для себе визначають.

25. Пункти 4 і 5 Преамбули відображають юридичну природу прав на освіту як у Європейській конвенції про захист прав людини, так і інструментах Організації Об'єднаних Націй, які, наприклад, вимагають, щоб освіта «зміцнювала повагу до дотримання прав і фундамен-

тальних свобод людини» і «давала можливість кожній людині ефективно брати участь у житті вільного суспільстві» (Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, 1996, Стаття 13 (1)), а також у Віденській декларації, в якій підкреслена необхідність включення тем, присвячених правам людини, до навчальних програм та містить-ся заклик до держав-членів зробити це.

26. Пункти 7–10 Преамбули містять основні політичні декларації міністрів та рекомендації органів Ради Європи, що характеризують основні етапи на шляху до прийняття Хартії. Однією з найважливіших попередників Хартії є Рекомендація (2002)¹² Комітету Міністрів щодо запровадження освіти для демократичного громадянства, на яку посилалися вище, що охоплює тотожні теми та цілі.

27. Наявність Пункту 11 Преамбули дозволяє розглядати Хартію в глобальному контексті, оскільки саме в цьому пункті міститься побажання щодо сприяння Хартії досягненню цілей Всесвітньої програми з освіти з прав людини, з огляду на той ключовий факт, що Рада Європи є регіональним партнером Організації Об'єднаних Націй для цієї Програми в Європі.

28. Пункт 12 Преамбули нагадує про Європейський рік, який проводився в 2005 році і став важливою подією в проєкті ОДГ/ОПЛ, та вказує на основні цілі Хартії, а саме: подальше продовження роботи з урахуванням ефективної практики в державній політиці у сфері освіти, яка була накопичена багатьма державами-членами, та подальшого структурування отриманого досвіду і його наступне розповсюдження територією усієї Європи.

29. У Пункті 13 Преамбули визнаються специфічні особливості системи освіти в цілому, і зокрема, відзначено, що саме в цій сфері освітні системи держав-членів характеризуються суттєвими відмінностями, які слід обов'язково враховувати в роботі. Такі відмінності можуть бути або конституційними, або ж полягати у різних підходах до організації освітніх систем. Відповідно до цього положення, всі напрями державної політики та практики, викладені в Хартії, повинні застосовуватися окремими державами з урахуванням цих нормативно-правових та структурних відмінностей.

30. Пункт 14 Преамбули визнає ключову роль, яку відіграють неурядові та молодіжні організації у сфері освіти. Адже такі організації відіграють важливу роль у неформальній освіті, і багато країн покладаються на них саме в цій сфері, оскільки ці ор-

ганізації переважно забезпечують реалізацію такого виду освіти (ОДГ/ОПЛ). В даному пункті Преамбули, а також в Пункті 10 визнається цінність внеску таких організацій та необхідність їхньої максимальної підтримки.

31. У прикінцевих положеннях Рекомендації, Комітет рекомендує урядам держав-членів здійснити заходи, які засновані на положеннях Хартії та містяться в Додатку, й забезпечити її широке розповсюдження серед державних органів, відповідальних за освіту та справи молоді. На закінчення, Генеральному Секретаріату доручається передати Рекомендацію урядам держав-членів Європейської культурної конвенції, які не є членами Ради Європи, а також міжнародним організаціям. Це засвідчує більш широкий міжнародний характер руху до освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, а також характеризує прагнення до того, аби нова Хартія мала вплив не лише в Європі, але й за її межами.

ХАРТІЯ

Назва

32. Термін «хартія» використовується в міжнародній практиці для позначення документів, як зобов'язального (найяскравішим прикладом може служити Хартія Об'єднаних Націй), так і не зобов'язального характеру (наприклад, Європейська Хартія з прав людини (в оригіналі прийнята в 2000 році: в рамках Лісабонської угоди 2005 більша частина держав-членів Європейського Союзу підписали угоду про те, що Хартія є обов'язковою до виконання, проте для окремих держав-членів вона залишається необов'язковою до виконання). У практиці Ради Європи цей термін також має подвійне тлумачення: Європейська соціальна хартія (1961, внесені зміни в 1996) є обов'язковою до виконання, однак Європейська хартія про участь молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівні (2003) не є обов'язковою до виконання. Відтак, сама назва та форма Хартії були обрані з метою надати новому документу більшого значення, ніж раніше прийнятим Радою Європи документам у цій галузі. Проте, оскільки держави-члени чітко висловили свою позицію, що Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини повинна бути не обов'язковою до виконання як частина публічного

міжнародного права, сторони дійшли згоди, додавши підзаголовок «Хартія без статусу конвенції» для усунення можливих сумнівів. Утім, з моменту, коли було узгоджено рішення прийняти Хартію в рамках рекомендації, цей підзаголовок втратив свою необхідність через необов'язковість до виконання. Відповідно було погоджено додати слова «Прийнято в рамках Рекомендації CM/Rec (2010)7 Комітету Міністрів». Отже, якщо Хартія буде публікуватися без тексту цієї рекомендації, вище зазначені пояснення допоможуть зрозуміти її не зобов'язальний характер.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Сфера дії

33. Це положення розкриває матеріальну сферу дії Хартії. Один з недоліків, виявлених у попередніх документах під час розгляду та обговорень, полягав у тому, що охоплювалась або лише освіта для демократичного громадянства, або ж — освіта з прав людини. Тому було прийняте свідоме рішення розглядати їх як окремі та, водночас, взаємопов'язані між собою теми. Проте, згодом постало питання, яким чином працювати з декількома пов'язаними, але різними поняттями, чотири з яких згадані в тексті («міжкультурна освіта», «освіта з питань рівності», «освіта, спрямована на просування загальнолюдських цінностей (освіта задля миру)» й «освіта для сталого розвитку»). Так, приміром, «Міжкультурна освіта» традиційно розглядається, як освіта, спрямована на захист демократії та розвиток прав людини через засвоєння знань, компетенцій, навичок і установок, необхідних для двостороннього розуміння і взаємоповаги в мультикультурному суспільстві. Водночас, зміст «Освіти з питань рівності» та «Освіти, спрямованої на просування загальнолюдських цінностей» («Освіта задля миру») вимагали подальших роз'яснень. Їх тлумачення відбувалося шляхом ретельного аналізу «Освіти для сталого розвитку», яка була визнана, згідно з доповіддю Генерального директора ЮНЕСКО в серпні 2005 року, «частиною підготовки до відповідального громадянства, відданого ідеалам стійкого миру, сталого суспільства — справедливого, рівноправного і миролюбного, в якому люди дбають про довкілля, і сприяють рівноправності між поколіннями. Метою Декади освіти для сталого розвитку ООН (2005—2014) ста-

ло заохочення такої освіти та її впровадження в навчальні програми формальної, неформальної та інформальної освіти. В ході обговорень було погоджено, що «Освіта для сталого розвитку» та «ОДГ/ОПЛ» мають спільні риси, але перша пов'язана з екологічним рухом у рамках ООН, зорієнтованим на розв'язання проблем навколишнього середовища. Відповідно, всі згадані вище напрями мають власний предмет дослідження і власну унікальну спрямованість, які значною мірою охоплюються основною концепцією ОДГ/ОПЛ. Згодом сторони дійшли спільного висновку про те, що Хартія не буде торкатися окремих напрямів у тій частині, де вони не є взаємопов'язаними, і вони будуть досліджуватися тільки в тих питаннях, в яких перетинаються та взаємодіють з ОДГ/ОПЛ.

2. Визначення

34. Попри те, що в рамках першого етапу проекту здійснювалася робота у визначенні категоріальних одиниць, концепцій тощо, все ще відкритим лишалося питання щодо визначення таких ключових термінів, як «освіта для демократичного громадянства» та «освіта з прав людини» в існуючих рамкових документах освітньої політики. Відтак, якщо певні терміни і вживалися, то вони складалися з детального опису змісту та виглядали, власне, не як одиниця категоріально-понятійного апарату, а як його детальний опис та спроба розтлумачити. Отже, в обговореннях, присвячених розробці нового документа, не було жодних розбіжностей щодо необхідності в чітких та лаконічних визначеннях.

35. Два ключових терміни в підпунктах а і б запозичували існуючі визначення: для ОДГ використовувалось визначення, що й для Європейського року; для ОПЛ — визначення, що вживалося Управлінням Комісара ООН з прав людини. Однак в результаті подальших обговорень та детального аналізу вони були розширені та сформульовані таким чином, щоб максимально відповідати змісту понять. Вони є тотожними до слів «на розширення їхніх можливостей», а в подальшому — відрізняються залежно від їх основного призначення: з одного боку, в них говориться про навички життя в демократичному суспільстві, а з іншого — про просування прав людини та їх захист. У кожному з цих визначень підкреслюється не лише важливість отримання знань, але й розвиток готовності діяти належним чином.

36. Визначення в підпунктах с, d та e базуються на аналогічних визначеннях у *Компасі* — посібнику з освіти з прав людини для молоді, опублікованому Радою Європи у 2002 році. У процесі підготовки проекту ці визначення були розширені та уточнені. Так, було погоджено, що при визначенні характеристики формальної освіти необхідно згадати, що вона завершується видачею відповідного документа про завершення навчання, і, відповідно, подібне формулювання було додане до документа.

3. Взаємозв'язок між освітою для демократичного громадянства та освітою з прав людини

37. Наскільки відомо авторам тексту Хартії, взаємовідношення між ОДГ і ОПЛ ще не остаточно визначені. У більшості документів Ради Європи, пов'язаних з програмою, що оновлювалася та розпочала свою діяльність у 1997 р., використовувались обидва терміни, їх просто поділяли знаком «/» (ОДГ/ОПЛ). Відсутність єдності щодо визначень понять ОДГ/ОПЛ виявилася і у процесі формулювання завдання щодо проведення дослідження можливості практичної реалізації проекту. У дослідженні було зазначено, що не можна ухилитися від детального тлумачення цих питань та їх постійного аналізу із застосуванням усіх можливих засобів та інструментів. Ці два терміни перетинаються, адже права, важливі для громадянства, наприклад, право голосу, свобода слова і свобода зібрань, є класичними правами людини, і вони однаково стосуються як ОДГ, так і ОПЛ. Проте між ними є відмінність, яку намагається зафіксувати текст Пункту 3. Але, як зазначалося вище, різниця існує швидше в питаннях орієнтирів та сфери застосування, ніж у цілях і практичних діях.

4. Конституційні структури і пріоритети держав-членів

38. Це положення є важливим результатом ідей, викладених вище у Преамбулі. Протягом усього процесу розробки і переговорів було визнано, що державам-членам необхідна свобода щодо засобів реалізації положень Хартії, адже їх конституційні структури і системи освіти значною мірою відрізняються. Наприклад, деякі освітні системи є більш централізованими, їх навчальні плани і методи визначаються на рівні урядів держав-членів; інші ж значною мірою децентралізовані, місцева влада та окремі школи відзначаються істотною автономністю. Так, наприклад, у федеральних державах відповідальність за освітні питання лежить на органах управління адміністративних одиниць, складових феде-

рації. Результатом наявності таких відмінностей стала необхідність в підпункті а. А підпункт б, у свою чергу, визнає виявлені недоліки програми, особливо Європейського року, серед яких найсуттєвішим став той, що держави-члени знаходяться на різних етапах у рамках їх законодавства та практики з ОДГ і ОПЛ. У деяких країнах ці питання є частиною навчального плану і практики протягом багатьох років, інші ж перебувають на початковому етапі. У такий спосіб їх пріоритети і потреби будуть відрізнятися і, як наслідок, вони в подальшому сконцентруються на різних частинах Хартії та застосовуватимуть їх у різній послідовності.

Розділ II

ЦІЛІ ТА ПРИНЦИПИ

5. Цілі та принципи

39. Структура Хартії складається з комплексу цілей і принципів, які загалом вказані в Пункті 5, і які знаходять своє продовження і конкретизуються в наступних положеннях Пунктів 6–16. Однак змістовність та загальний характер положень Пункту 5 зберігає свою важливість для діяльності країн-членів щодо функціонування ОДГ/ОПЛ в цілому, оскільки в подальшому не всі пункти повторюються, хоча й стосуються загальної діяльності держав-членів з ОДГ/ОПЛ.

40. На початку Додатку до Рекомендації (СМ/Rec(2010)7) вживання слова «супровід, допомога, підтримка» засвідчує те, що цілі та принципи розглядаються, як такі, що забезпечують можливість супроводу та підтримки, і не є обов'язковими для реалізації державної політики, законодавства чи практики. Автори проекту розглядали інші більш емоційно забарвлені варіанти формулювань («слід засновувати своє законодавство на наступних цілях і принципах...» або ж «слід брати до уваги наступні цілі та принципи при розробці ...»), втім свідомо зупинили власний вибір на закріпленому в цьому документі формулюванні.

а. Мета щодо надання можливості ОДГ й ОПЛ для всіх ґрунтується на Віденській декларації ООН 1993 року, а також Європейській конвенції про захист прав людини (Стаття 1), що розширює дію зазначених положень для всіх, хто знаходиться на території певної держави, а не тільки для її громадян.

b. Теза про те, що освіта, зокрема, у сфері громадянства і прав людини, є безперервним процесом та триває протягом усього життя, зафіксована у багатьох програмах Ради Європи. Автори свідомо запропонували великий та відкритий перелік зацікавлених осіб, адже це дозволяє в перспективі залучати до співпраці всі типи освітніх установ, недержавних організацій тощо.

c. Цей принцип нагадує про те, що всі форми навчання є незамінними в освітньому процесі з ОДГ/ОПЛ, хоча держави пріоритетним напрямком зазвичай визначатимуть формальну освіту як таку, де держава має більший вплив через систему фінансування та освітню політику.

d. У Пункті 14 Преамбули підкреслено виключно важливий внесок неурядових та молодіжних організацій. При цьому посилення на «підтримку» носить доволі загальний характер: адже не існує законодавчо закріпленого права на фінансову чи будь-яку іншу форму підтримки. Втім цей принцип визнає, що неурядові та молодіжні організації потребують такої підтримки з боку держави чи будь-яких інших джерел. Особливу увагу в контексті молодіжних організацій приділено також студентським організаціям, як важливим партнерам у контексті освіти з прав людини.

e. Принцип демократичного управління, викладений у Пункті 8, не мав би сенсу, якби освітні установи, з одного боку, навчали повазі щодо дотримання демократичних принципів і прав людини, але, з іншого, характеризувалися б недемократичними підходами в управлінні. Відтак, необхідність у демократичному управлінні освітніми закладами постійно підкреслюється в програмах Ради Європи.

Більш докладно цей принцип висвітлено у Пункті 8.

f. Повага до різноманітності також виступає одним із ключових принципів Ради Європи (прикладом можуть служити молодіжні кампанії: «всі різні – всі рівні»). Адже однією з основних цілей ОДГ/ОПЛ є підвищення рівня взаєморозуміння та недопущення конфліктів. Так, приклади співіснування різних етнічних або ж релігійних груп формують контекст, що сприяє подальшому вихованню взаєморозуміння та поваги. Тож цей принцип можна застосовувати до значної кількості інших груп, між представниками яких можуть виникати конфлікти та непорозуміння.

g. Як зазначено у визначеннях ОДГ та ОПЛ, головний акцент

має також бути зроблено на активних діях із застосуванням отриманих навичок, а не лише на процесі їх здобуття.

h. Цей принцип полягає в необхідності максимального залучення до процесу навчання усіх зацікавлених осіб. Він має застосовуватися як під час професійної підготовки, так і при перепідготовці, на що чітко вказує Пункт 9. Це є винятково важливим для неурядових організацій та молодіжного сектору, чії можливості для підготовки волонтерів та координаторів навчання часто дуже обмежені, мають тимчасовий характер і залежать від підтримки з боку донорів.

i. Завдання досягнення кінцевої мети (яка полягає в забезпеченні партнерства та співпраці) доволі широким колом учасників є складним для реалізації, адже можуть виникати природні конфлікти інтересів та конкуренція за обмежені ресурси. Проте, сам факт взаємодії учасників може стати їхнім суттєвим надбанням, і саме тому заслуговує на суттєву підтримку з боку держави.

j. Хартія є результатом міжнародної співпраці 47 держав-членів Ради Європи, а у сфері освіти — між усіма державами-членами Європейської культурної конвенції. Юридична та політична основа Хартії вироблені саме у тісній співпраці з метою її поглиблення в майбутньому. Окрім того, подібна співпраця і поширення ефективної практики може принести суттєвий практичний результат, наприклад, скорочення дублюючих дій, стимулювання взаємодопомоги і скорочення витрат.

Розділ III

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

41. Розділи 6–16 Хартії містять основні пропозиції щодо забезпечення реалізації державної політики. Вони встановлюють напрями політики в конкретних галузях для здійснення практичних дій в рамках цілей і принципів, зазначених в Пункті 5. Напрями політики вказані в загальних положеннях, які надають державам-членам значний ступінь свободи та незалежності щодо їх реалізації і, звичайно, також застосовується Пункт 4 (дивіться пункт 38 вище).

6. Формальні загальна та професійна освіти

42. Як було зазначено вище, основною метою діяльності Ради Європи в галузі освіти є сприяння досягненню значних переваг

учасниками освітнього процесу завдяки тим змінам та досягненням, які відбуватимуться на перетині формальної загальної та професійної освіти (при цьому не виключаючи й інші форми освіти зі сфери свого впливу). Це положення слугує яскравим прикладом застосування Пункту 4, адже в деяких країнах їх конституції та владні структури дозволяють урядовим структурам впроваджувати зміни до навчальних планів, тим часом як в інших уряди можуть лише заохочувати та спонукати до відповідних змін органи влади в системі освіти. Хартія надає свободу у виборі методів управління. Так, у державах, що мають федеральну структуру управління, уряд практично не має жодних повноважень щодо внесення змін у функціонування освітніх закладів. У той час, як в інших державах робота щодо внесення змін уже давно виконана, проте й ці держави сконцентровані на визначенні інших пріоритетів в освітній галузі. Є й такі держави, які саме зараз активно працюють над упровадженням необхідних змін. Ця Хартія передбачає вільний підхід до застосування різноманітних методів та шляхів прийняття управлінських рішень. Іще однією сферою, яка характеризується наявністю суттєвих відмінностей, — є процес організації формальної освіти в тій частині, де перетинаються загальна та професійна освіти. Тож метою тексту є також пошук таких визначень та формулювань, які будь-яка держава могла б вільно застосовувати в контексті власної освітньої системи.

43. У Хартії авторами проекту розглянуто пропозицію міжнародних освітніх неурядових організацій щодо використання терміну «компетентності» в ОДГ й ОПЛ на різних рівнях освіти, замість включення цих предметів у навчальний план. Термін «компетентності» все частіше використовується в науковій літературі і на практиці для опису сукупності навичок, знань і ціннісних орієнтацій. Отже, цей термін стосується швидше результатів, а не цілей навчання і визнає, що такі результати можуть бути комплексними. Редакційна група відзначила, що такий підхід відображає основний зміст поняття, але визнала, що поняття «компетентності» є новим і його зміст не завжди правильно тлумачиться, на відміну від, наприклад, такого поняття, як «навчальний план». Тож було зазначено, що мета цього положення, з урахуванням визначень у Пункті 2, полягає в наступному: освіта стане не просто процесом передачі знань, але й процесом формування навичок та набуття компетентностей, і водночас, методом впливу на

ціннісні орієнтації особистості з метою її подальшої активної участі в житті суспільства та захисту прав людини.

44. Важливим моментом також є акцентація уваги на тому факті, що включення ОДГ й ОПЛ до навчального плану не є одноступінною дією, адже існує постійна необхідність перегляду навчального плану для збереження його актуальності та забезпечення ефективності методів навчання. Ї це є актуальним для всіх країн, незалежно від того, наскільки давно вони включили ОДГ й ОПЛ як предмети до навчальних планів.

7. Вища освіта

45. Відмінність між вищими навчальними закладами і закладами середньої та позашкільної освіти відображено у вступних формулюваннях «слід сприяти включенню», замість «слід включити». Це підтверджує той факт, що переважно у країнах вищі навчальні заклади мають більшу автономність при розробці навчального плану. Те ж саме стосується й академічних свобод, дотримання яких було основним предметом дослідження Керівного комітету з питань вищої освіти при розгляді пропозиції про створення нового Документа рамкової політики в 2007 році. Безумовно, термін «вищі навчальні заклади» включає в себе університети, проте не обмежується тільки ними.

8. Демократичне управління

46. Перше речення цього пункту підкреслює подвійні переваги демократичного управління в освітніх закладах: по-перше, сам метод демократичного управління є ефективним та таким, що сприятиме досягненню позитивних результатів у подальшому, а по-друге, учні та студенти отримуватимуть можливість на практиці застосувати демократичні механізми та наочно переконуватись у перевагах дотримання прав людини. Друге речення стосується заохочення до активної участі зазначеними зацікавленими сторонами в такому управлінні «належними засобами», що може включати в себе методичні рекомендації та навчання. Метод демократичного управління передбачає також цілеспрямовану і стійку участь студентів та учнів у процесах управління на всіх рівнях освіти, що є одним з найбільш ефективних прикладів практичного застосування демократичних свобод у суспільстві.

47. Концепція «управління» в англійській мові (з англ. – «governance»), саме англійська мова була основною мовою обговорення Хартії) є комплексним поняттям, яке складно перекласти іншими

мовами одним словом. Воно включає в себе більше, ніж просто організаційно-розпорядчу діяльність і процес прийняття рішень, адже поширюється на зв'язок між цими процесами й рішеннями, цінностями та пріоритетами. Одним з визначень поняття «governance» є наступне: «Процеси й установки, через які встановлені цінності та уподобання трансформуються в колективні дії, що підвищують рівень безпеки, процвітання та морального розвитку групи та її членів особисто».

Для кращого усвідомлення та тлумачення цього терміну може бути корисним звіт Конференції Ради Європи з управління в галузі вищої освіти, яка відбулась у 2005 році, і на якій проходило детальне обговорення терміну, його значення, перекладу та практичного застосування. І хоча на Конференції розглядалися в основному питання, що стосуються вищої освіти, і, звісно, управління іншими закладами освіти характеризуватиметься певними відмінностями, деякі з принципів, визначені в ході Конференції, можуть мати більш широке коло застосування і не обмежуватися лише системою вищої освіти.

9. Професійна підготовка

48. Без підготовки професійних кадрів у галузі ОДГ/ОПЛ та інших фахівців у сфері освіти та за її межами, наприклад, молодіжних лідерів, така освіта буде мало ефективною і, можливо, навіть безперспективною. Специфіка дисциплін ОДГ/ОПЛ суттєво відрізняється від традиційних дисциплін. Фахівці, які безпосередньо викладатимуть курс ОДГ чи ОПЛ, повинні спочатку отримати кваліфіковану підготовку та зрозуміти особливості подібних освітніх програм. Також слід вказати на відмінності методики викладання, які необхідно опанувати з метою якісного навчання. Це положення Хартії підкреслює важливість професійної підготовки не лише для викладачів, а й для тих, хто їх буде готувати.

10. Роль неурядових організацій, молодіжних організацій та інших зацікавлених сторін

Важливість ролі неурядових та молодіжних організацій в ОДГ/ОПЛ вже була підкреслена в Пункті 14 Преамбули і підпункті d Пункту 5. Адже вони не просто здійснюють значний обсяг роботи в галузі освіти цих напрямків, але також є активними учасниками досліджень, мають можливість тиску на уряди та сприяють підвищенню рівня інформованості в суспільстві. Крім цього, вони доволі часто створюють умови для забезпечення еди-

ного простору, де ті, хто навчаються (наприклад, діти та молодь), в цілому можуть реалізовувати та практикувати права людини та демократію. Необхідність визнання та сприйняття важливості цих організацій і структур у просуванні та поширенні ідей ОДГ/ОПЛ, їхньої роботи та внеску визначають основну мету цього положення. Відтак, ці положення вказують на зобов'язання країн підсилювати роль неурядових та молодіжних організацій в ОДГ/ОПЛ. Стосовно пункту 5d рівень державної підтримки таких структур буде різнитися відповідно до ресурсів і пріоритетів держав-членів, бо на законодавчому рівні не існує примусових зобов'язань щодо конкретних форм чи фінансових можливостей. Останнє положення повинне розглядатися ширше, маючи на увазі можливість залучення інших сторін, наприклад ЗМІ з метою подальшого просування ідей ОДГ й ОПЛ та інформування суспільства щодо їх основних завдань. У цьому випадку існуюче формулювання має загальний характер для того, аби дозволити державам реалізовувати положення так, як вони вважають за можливе в кожному окремому випадку. Діями, спрямованими на просування ідей ОДГ й ОПЛ, можуть бути рекламні акції, розміщення статей в газетах, проведення телевізійних рекламних кампаній, створення Інтернет-сайтів, робота з батьківськими комітетами, профспілками, релігійними громадами тощо.

11. Критерії оцінювання

50. Як і будь-яка форми освіти, ОДГ/ОПЛ також повинні мати критерії оцінювання її ефективності. Розробка критеріїв є непростим завданням, хоча в міжнародній практиці вже існують подібні спроби. Зрештою, кожна країна повинна буде прийняти власні критерії, враховуючи власну специфіку ОДГ й ОПЛ, проте у розробці таких критеріїв та показників істотну допомогу може надати міжнародне співтовариство, особливо в контексті поширення досвіду та вироблення загальних критеріїв. Це положення є актуальним зокрема щодо роботи в рамках Ради Європи, у межах регіональних груп європейських держав або через мережі координаторів (дивіться розділи 12, 14, 15 і 16). Інше положення наголошує на важливості ролі зворотного зв'язку з тими, кого навчають, в ході розробки критеріїв оцінювання ефективності ОДГ й ОПЛ.

12. Наукові дослідження

51. Дослідження у сфері ОДГ й ОПЛ тісно пов'язані з оцінюванням. Важливо, що подібні дослідження не обов'язково мають

проводитися урядовими організаціями. Буде значно краще, якщо необхідні заходи з досліджень проводитимуться неурядовими організаціями на національному рівні та рівні держав-членів, а також тими незалежними недержавними організаціями, які отримують фінансування від уряду на реалізацію окремих проектів. Основним завданням досліджень з оцінювання ОДГ й ОПЛ є здійснення оцінювання поточної ситуації та надання порівняльної інформації, яка допоможе сторонам, задіяним в ОДГ/ОПЛ, визначити свою ефективність та підвищити її за рахунок скорочення непродуктивних дій та економії коштів. Друге речення являє собою довгий, але невичерпний («у тому числі») перелік прикладів можливих сфер подібних досліджень. Останнє речення, що стосується спільного дослідження з іншими країнами-членами, пов'язане з положеннями про співпрацю в пунктах 15 і 16.

13. Навички для сприяння соціальній згуртованості, розвитку здатності цінувати різноманітність, сприймати відмінності й вирішувати конфлікти

52. Це положення доповнює інформацію про принцип, означений у Пункті 5f, і коментарі до нього. Воно виходить за вузькі рамки концепції викладання ОДГ/ОПЛ та заохочує до активного застосування принципів ОДГ/ОПЛ у будь-якій сфері, яка дотична до системи освіти. Суть цього положення — навчитися жити разом у суспільстві, що характеризується різноманітністю, поважаючи відмінності і вирішуючи конфлікти ненасильницьким шляхом. При цьому, як сказано у визначенні ОДГ/ОПЛ, мова йде не стільки про отримання знань, як про здобуття певних практичних навичок та ціннісних орієнтацій. І тут міститься окреме посилення на боротьбу з усіма формами дискримінації та насильства, зокрема тими типами дискримінації та насильства, які можуть виникнути в школі (фізичні, психологічні цькування та утиски, або, що набуває сьогодні все більшого поширення, через Інтернет («кібер-цькування»)).

Розділ IV

ОЦІНЮВАННЯ І СПІВПРАЦЯ

14. Оцінювання і перевірка

53. Редакційна група цієї Хартії прийняла рішення скористатися системою, що передбачає процес самооцінювання кожної держави-члена, беручи до уваги той факт, що більша частина держав-

членів виступила проти системи зовнішнього контролю з різних причин, включаючи і фактор фінансових витрат. Подібне оцінювання має бути регулярним і ретельним, а також обов'язково передбачає процес подальшого обговорення отриманих результатів. Це положення пов'язане з Пунктом 11 (щодо критеріїв оцінювання), Пунктом 12 (щодо проведення досліджень) та з Пунктом 15 (щодо співпраці). Ще одне важливе положення наголошує на необхідності подальшої співпраці між країнами-членами в рамках процесу оцінювання, й останнє положення описує можливість запиту щодо отримання допомоги з боку Ради Європи. При цьому всі вищезазначені положення мають виконуватися на добровільних засадах та можуть бути корисними для всіх зацікавлених сторін.

15. Співпраця в подальшій діяльності

54. Це положення сконцентроване на пошуку шляхів ефективної співпраці з питань ОДГ/ОПЛ серед держав-членів Ради Європи на підставі досвіду, отриманого за період з 1997 року, та шляхом використання здобутого досвіду для реалізації основних положень Хартії. Три перших підпункти (а, с і d) насамперед орієнтовані на діяльність урядів, у той час як підпункти b і e – на підтримку співпраці між зацікавленими сторонами та організаціями з боку урядів на території їхніх країн. Європейські мережі координаторів ОДГ/ОПЛ держав-членів, а також неурядових та молодіжних організацій досягли суттєвих результатів за багато років роботи. Відтак, на сьогодні основним завданням є посилення зв'язків та поглиблення подальшої співпраці. Аналогічно (шляхом об'єднання спільних зусиль) і уряди, у свою чергу, зможуть уникнути дублювання функцій та більш ефективно використовувати обмежені ресурси.

55. Термін «систематизація» в підпункті с означає трансформацію прикладів ефективної практики в новий нормативний (правовий) формат, який буде застосовуватися більш широко, можливо, у формі нормативно-правового документа, але швидше – у формі інструкції або методичних рекомендацій. За своєю природою систематизація стосується, насамперед, окремих європейських країн. Впровадження систематизації дозволить застосувати її в рамках окремих юрисдикцій, при цьому також стане можливим спільне прийняття інструкцій або правил. Хоча насправді сама Хартія – це вже приклад систематизації ефективної практики.

16. Міжнародна співпраця

56. Це положення розширює межі співпраці й охоплює міжнародні організації, які є партнерами Ради Європи в питаннях ОДГ/ОПЛ, а саме ООН, Європейський Союз і Організація безпеки і співробітництва в Європі. Ці чотири організації мають тісні зв'язки на рівні власних секретаріатів та проводять спільні зустрічі, присвячені окресленій тематиці. Це положення спрямоване на заохочення й посилення подальшої співпраці між державами-членами в цілому, та в межах окремої країни зокрема. Адже часто відбувається так, що державні службовці, які працюють над певними питаннями в одній міжнародній організації, не інформовані про подібну роботу над тотожною темою в іншій організації. Тож, основною метою цього положення є поширення інформації про Хартію, а також політичні напрямки і практики як у Європі, так і за її межами. І звісно, це положення не обмежує держави-члени Ради Європи, які також одночасно є членами інших міжнародних організацій, щодо поширення свого позитивного досвіду й ефективної практики в межах цих міжнародних організацій, навіть якщо ці країни не є членами Ради Європи.

**Sales agents for publications of the Council of Europe Agents
de vente des publications du Conseil de l'Europe**

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Europeenne – The European Bookshop Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES

Tel.: +32 (0)2 231 04 35

Fax: +32 (0)2 735 08 60

E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>
<http://www.libeurop.be/>

Jean De Lannoy/DL Services Avenue du Roi 202 Koningslaan BE-1190 BRUXELLES

Tel.: +32 (0)2 538 43 08

Fax: +32 (0)2 538 08 41

E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>
<http://www.jean-de-lannoy.be/>

BoSnIA And HERzEGovInA/ BoSnIE-HERzeGovInE Robert's Plus doo

Marka Marulica 2/V

BA-71000, SARAJEVO

Tel.: + 387 33 640 818

Fax: + 387 33 640 818

E-mail: robertsplus@bih.net.ba <mailto:robertsplus@bih.net.ba>

CAnAdA

Renouf Publishing Co. Ltd. 1-5369 Canotek Road

CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3 Tel.: +1 613 745 2665

Fax: +1 613 745 7660

Toll-Free

Tel.: (866) 767-6766

E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>
<http://www.renoufbooks.com/>

CroAtIA/CroAtIE Robert's Plus doo Marasoviceva 67 HR-21000, SPLiT

Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803

Fax: + 385 21 315 804

E-mail: robertsplus@robertsplus.hr
<mailto:robertsplus@robertsplus.hr>

CzECH rEPUBLIC/ rePUBLIQUE tCHEQUE

Suweco CZ, sro

Klecakova 347

CZ-180 21 PRAHA 9

Tel.: +420 2 424 59 204

Fax: +420 2 848 21 646

E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>
<http://www.suweco.cz/>

dEnMarK/dAnEMArK

GAD

Vimmelskafte 32

DK-1161 KOBENHAVN K Tel.: +45 77 66 60 00

Fax: +45 77 66 60 01

E-mail: gad@gad.dk<http://www.gad.dk><http://www.gad.dk/><http://www.gad.dk/>**FInLAnd/FInLAndE** Akateeminen Kirjakauppa PO Box 128

Keskuskatu 1

Fi-00100 HELSiNKi

Tel.: +358 (0)9 121 4430

Fax: +358 (0)9 121 4242

E-mail: akatilauk@akateeminen.com<http://www.akateeminen.com><http://www.akateeminen.com/><http://www.akateeminen.com/>**FrAnCE**

La Documentation francaise (diffusion/distribution France entiere) 124, rue Henri Barbusse

FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX

Tel.: +33 (0)1 40 15 70 00

Fax: +33 (0)1 40 15 68 00

E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr<http://www.ladocumentationfrancaise.fr><http://www.ladocumentationfrancaise.fr/><http://www.ladocumentationfrancaise.fr/>**Librairie Kleber**

1 rue des Francs Bourgeois FR-67000 STRASBOURG

Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88

Fax: +33 (0)3 88 15 78 80

E-mail: librairie-kleber@coe.int<http://www.librairie-kleber.com><http://www.librairie-kleber.com/>**GERMAy/ALLEMAGNE**

AUStrIA/AUtrICHE UNO Verlag GmbH August-Bebel-Allee 6 DE-53175 BONN

Tel.: +49 (0)228 94 90 20

Fax: +49 (0)228 94 90 222

E-mail: bestellung@uno-verlag.de<http://www.uno-verlag.de><http://www.uno-verlag.de/>

GrEECE/GrECE

Librairie Kauffmann sa Stadiou 28

GR-105 64 ATHiNAi

Tel.: +30 210 32 55 321

Fax.: +30 210 32 30 320

E-mail: ord@otenet.gr

<http://www.kauffmann.gr>

<http://www.kauffmann.gr/>

HUnGarY/HonGrIE Euro info Service Pannonia u. 58.

PF. 1039

HU-1136 BUDAPEST Tel.: +36 1 329 2170

Fax: +36 1 349 2053

E-mail: euroinfo@euroinfo.hu

<http://www.euroinfo.hu>

<http://www.euroinfo.hu/>

ItALY/ItALIE

Licosa SpA

Via Duca di Calabria, 1/1 iT-50125 FiRENZE

Tel.: +39 0556 483215

Fax: +39 0556 41257

E-mail: licosa@licosa.com

<http://www.licosa.com>

<http://www.licosa.com/>

MEXICo/MEXIQUE

Mundi-Prensa Mexico, SA De CV

Rio Panuco, 141 Delegacion Cuauhtemoc MX-06500 MeXiCO, DF

Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58

Fax: +52 (01)55 55 14 67 99

E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx

<http://www.mundiprensa.com.mx>

<http://www.mundiprensa.com.mx/>

<http://www.mundiprensa.com.mx/>

nEtHERLAndS/PAYS-BAS Roodveldt import BV Nieuwe Hemweg 50

NL-1013 CX AMSTERDAM

Tel.: + 31 20 622 8035

Fax.: + 31 20 625 5493

Website: www.publidis.org

Email: orders@publidis.org

<mailto:orders@publidis.org>

<mailto:orders@publidis.org>

norWAY/norvEGE

Akademika

Postboks 84 Blindern NO-0314 OSLO

Tel.: +47 2 218 8100

Fax: +47 2 218 8103

E-mail: support@akademika.no<http://www.akademika.no><http://www.akademika.no/><http://www.akademika.no/>**PoLAnd/PoLoGnE**

Ars Polona JSC

25 Obroncow Street

PL-03-933 WARSZAWA

Tel.: +48 (0)22 509 86 00

Fax: +48 (0)22 509 86 10

E-mail: arspolona@arspolona.com.pl<http://www.arspolona.com.pl><http://www.arspolona.com.pl/><http://www.arspolona.com.pl/>**PortUGAL**

Livraria Portugal (Dias & Andrade, Lda.) Rua do Carmo, 70

PT-1200-094 LiSBOA

Tel.: +351 21 347 42 82/85

Fax: +351 21 347 02 64

E-mail: info@livrariaportugal.pt<http://www.livrariaportugal.pt><http://www.livrariaportugal.pt/><http://www.livrariaportugal.pt/>**rUSSIA n FEDErAtIon/FederAtIon dE rUSSIE Ves Mir**

17b, Butlerova.ul.

RU-117342 MOSCOW

Tel.: +7 495 739 0971

Fax: +7 495 739 0971

E-mail: orders@vesmirbooks.ru<http://www.vesmirbooks.ru><http://www.vesmirbooks.ru/><http://www.vesmirbooks.ru/>**SPAIn/ESPAGnE**

Mundi-Prensa Libros, sa Castello, 37

ES-28001 MADRiD

Tel.: +34 914 36 37 00

Fax: +34 915 75 39 98

E-mail: libreria@mundiprensa.es<http://www.mundiprensa.com><http://www.mundiprensa.com/><http://www.mundiprensa.com/>

SWItzErLAnd/SUISSE

Planetis Sarl

16 chemin des Pins CH-1273 ARZiER

Tel.: +41 22 366 51 77

Fax: +41 22 366 51 78

E-mail: info@planetis.ch<mailto:info@planetis.ch><mailto:info@planetis.ch>**UnItEd KInGdoM/roYAUME-UnI**

The Stationery Office Ltd PO Box 29

GB-NORWiCH NR3 1GN

Tel.: +44 (0)870 600 5522

Fax: +44 (0)870 600 5533

E-mail: book.enquiries@tso.co.uk<http://www.tsoshop.co.uk><http://www.tsoshop.co.uk/><http://www.tsoshop.co.uk/>**UnItEd StAtES and CAnAdA/ etAtS-UnIS et CAnAdA** Manhattan Publishing Co

2036 Albany Post Road

USA-10520 CROTON ON HUDSON, NY

Tel.: +1 914 271 5194

Fax: +1 914 271 5886

E-mail: coe@manhattanpublishing.coe<http://www.manhattanpublishing.com><http://www.manhattanpublishing.com/>**Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe**

FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81

Fax: +33 (0)3 88 41 39 10

E-mail: publishing@coe.intWebsite: <http://book.coe.int><http://book.coe.int/>

ЗМІСТ

РЕКОМЕНДАЦІЯ СМ/REC (2010)7	3
ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ МЕМОРАНДУМ	12
ХАРТІЯ	21

<http://book.coe.int/>

Освіта відіграє важливу роль у просуванні ключових цінностей Ради Європи: демократія, права людини і верховенство права, а також боротьба з порушенням прав людини. У ширшому сенсі освіта все більше розглядається як захист проти зростання рівня насильства, расизму, екстремізму, ксенофобії, дискримінації та нетерпимості. Результатом цього процесу є прийняття Радою Європи Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (ОДГ/ОПЛ) 47 державами-членами Організації в рамках Рекомендації СМ/Rec (2010)7. Хартія розроблялася протягом декількох років в результаті проведення масштабних консультацій і не є обов'язковою до виконання. Вона стане важливим орієнтиром для всіх, хто працює галузі освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Сподіваємося, що вона стане точкою опори і каталізатором для діяльності в державах-членах, а також для поширення ефективної практики й підвищення стандартів у Європі та за її межами.

www.coe.int <http://www.coe.int/>
<http://www.coe.int/>
<http://www.coe.int/>
<http://www.coe.int/>

До Ради Європи входить 47 держав-членів, які представляють практично весь європейський континент. Ця організація шукає шляхи розвитку демократичних і юридичних принципів, в основі яких лежить Європейська конвенція про захист прав людини та інші документи щодо захисту особистості. Від початку свого заснування в 1949 р. в умовах наслідків Другої світової війни Рада Європи завжди символізувала примирення.

<http://book.coe.int><http://book.coe.int/>

Офіційне видання

**Хартія
Ради Європи
з освіти для демократичного громадянства
та освіти з прав людини**

Підписано до друку 16.03.2017 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний № 1.
Гарнітура Times. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 2,56.

Видавництво ТОВ «Основа»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 1981 від 21.10.2004 р.
01032, м. Київ-32, вул. Жилинська, 87/30.
Тел.: (044) 584-38-97, т/ф: 584-38-95, 584-38-96.

Видруковано ТОВ «Основа-Принт»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців
ДК № 2072 від 25.01.2005 р.